

Mi, ljudstvo Evrope

László Bruszt in David Stark, 21.8.2015

Dokler politiki ali stranke ne ponujajo programov, ki bi tekmovali z volilnimi glasovi po vsej celini, so krize neizogibne.

Evropejci, ki bi radi spet oživili proces združevanja celine, so se pred kratkim začeli zanimati za to, kako so bile ustanovljene Združene države Amerike. Toda mnogi zavračajo ameriški primer, ker se jim zdijo sedanje težave preveč drugačne od tistih, s katerimi so se spopadali takrat. Drugi, ki so prepričani, da bi morda bila federalistična načela koristna pri reševanju težav evropskega skupnega trga, obupavajo, ker opažajo, da ni »evropskega ljudstva«, ki bi poskrbelo za takšno novo politično strukturo.

Toda opazimo lahko izjemne podobnosti med prvimi leti obstoja Amerike ter nenehno politično in gospodarsko krizo Evropske unije. Pravzaprav lahko prav zaradi objave ustave ZDA in rojstva ameriškega ljudstva ohranimo nekaj upanja, da bo najtežja vprašanja, s katerimi se spopada Evropa, nekega dne mogoče rešiti.

Deljena suverenost kot sistem federalizma

Leta po ameriški vojni za neodvisnost so bila zelo težka. Z dokumentom, imenovanim členu konfederacije, je 13 britanskih kolonij ustanovilo skupni trg s skupnimi ustanovami, med drugim centralno banko. Kljub temu so se veliko prepirali o fiskalni politiki in valuti, med seboj so se prepirali tudi upniki in dolžniki. Pojavljali so se spori med severnimi in južnimi ter med manjšimi in večjimi državami. Zdelo se je, da je mlada država tik pred razpadom. V osemdesetih letih 18. stoletja se je majhna skupina ameriških političnih voditeljev popolnoma drugače lotila teh težav. Njihovo pristop k reševanju težav je enako pomemben za sedanjo Evropo, kakor je bil za takratne ZDA. Težave, s katerimi se je spopadala država, niso bile posledica zlonamernih politikov ali premalo ozaveščenih oziroma nevednih državljanov; bile so neposredna posledica neprimerne politične strukture. Skladno s členu konfederacije – tako kakor danes v Evropski uniji – je bila vsa politika dejansko lokalna. Posamezne države so organizirale volitve za svoje uradne predstavnike, ni pa bilo nobenih izvoljenih uradnih predstavnikov (ali strank), ki bi kandidirali na podlagi platform in programov, ki bi presegali meje suverenih državnih enot. Voditelji, kakršni so bili Alexander Hamilton, John Jay, James Madison in George Washington, so se zavedali, da takšna struktura nagraduje omejenost in provincializem na račun »nacionalnega interesa« – skupnih interesov držav članic zveze.

Pri reševanju teh težav so avtorji osnutka ustave ZDA predlagali ustanovitev nacionalne vlade, ki bi bila odgovorna ljudem Združenih držav Amerike in imela pooblastila, na podlagi katerih bi lahko skrbela za interese celotne zveze ter bi lahko posredovala v konfliktih med državami članicami. To so storili tako, da so suvereniteto ZDA utemeljili na ljudstvu – resnično novem konceptu.

Toda ko so utemeljili nacionalno suverenost na »ljudstvu«, niso vztrajali pri enem samem načelu suverenosti. Namesto tega so se domislili ideje o deljeni suverenosti – sistemu federalizma, ki omogoča več ravni vladanja ter soobstoj občutkov zvestobe na krajevni ravni, ravni zvezne države, regionalni ravni in nacionalni ravni ter tako preprečuje medsebojno tekmovanje na teh ravneh.

Nihče seveda ne predlaga, naj EU kratko malo prepíše ustavo ZDA. Toda načela, ki so jih razvili avtorji osnutka te ustave, so očitno pomembna za vse tiste, ki poskušajo rešiti izzive, s katerimi se danes spopada Evropa.

Ideja o evropski nacionalni vladi

Konflikt med Grčijo in njenimi upniki je samo še poudaril neujemanje med vse bolj povezanim gospodarstvom na celini in evropsko politično strukturo, ki temelji predvsem na interesih suverenih držav. Nimamo naddržavne vlade, ki bi spodbujala reševanje konflikta in imela dovolj pristojnosti, da bi ga bila zmožna reševati, zato Grčiji in drugim državam članicam evrskega območja ne preostane nič drugega, kot da druga drugi spodkopavajo suverenost.

Grčija je najprej poskusila izkoristiti referendum, da bi vsilila svojo voljo upnikom, vendar ji ni uspelo, upniki pa so nato izkoristili svojo moč in vpliv ter označili referendumске rezultate za sporne. Skladno z najnovejšim dogovorom med obema stranema mora grška vlada najprej pridobiti odobritev svojih upnikov o vseh pomembnih zakonskih osnutkih, šele potem se lahko začne o njih javno posvetovati ali jih celo poslati v svoj parlament.

Če odpremo kateri koli evropski časopis, bomo prebrali kritike ministrov in politikov na vseh straneh v grški krizi. Toda tako kakor v zgodnjih letih ZDA težave niso povezane s kakovostjo evropskih politikov, ampak s politično strukturo Evropske unije. Dokler politiki ali stranke ne ponujajo programov, ki bi tekmovali z volilnimi glasovi v Nemčiji in Grčiji, na Finskem in v Franciji ter po vsej evropski celini, so prihodnje krize neizogibne. To, kar Evropa potrebuje, so evropski politiki.

Nekateri bodo morda trdili, da je poziv k ustanovitvi evropske nacionalne vlade sredi trenutnih težav nerealističen. Drugi bodo morda vztrajali pri tem, da je treba počakati, da se pojavi evropska identiteta, preden začnemo razmišljati, kako ustvariti enotno evropsko državo. Toda zgodnja ameriška zgodovina je tudi tu dovolj povedna, da se ne bi smeli zmeniti za dvomljivce.

Politična pripadnost

Prve besede ustave ZDA se glasijo: »Mi, ljudstvo Združenih držav.« Kljub temu ameriški zgodovinar Joseph E. Ellis v svoji knjigi *The Quartet: Orchestrating the Second American Revolution* (Kvartet: orkestriranje druge ameriške revolucije) poudarja, da so takrat, ko so zapisali te besede, le redki v državi občutili močno ameriško identiteto. Velika večina državljanov takratne države je živela svoja življenja znotraj območja, ki je segalo največ 50 kilometrov stran od kraja, v katerem so se rodili; njihova politična pripadnost – če so jo sploh občutili – je bila povezana z njihovo zvezno državo, ne pa zvezo.

To se je spremenilo šele z ustanovitvijo nacionalne vlade. Ustava ZDA je bila morda res utemeljena na »ljudstvu Združenih držav«, vendar je to ljudstvo šele po tem, ko je bila ustava napisana, začelo razmišljati o sebi na takšen način.

Danes je težko predvideti, koliko podpore bi bilo mogoče zbrati v Evropi – z vsemi njenimi spori, dvomi in željami – za dokument, ki bi se začel z besedami: »Mi, ljudstvo Evrope.« Toda razmere na celini niso nič slabše od tistih v ZDA v osemdesetih letih 18. stoletja. Treba je bilo sprejeti pogumne politične odločitve, da so takrat spremenili tok zgodovine ter ustvarili novo in stabilno zvezo. To je vse, kar danes Evropa potrebuje.

László Bruszt, profesor sociologije ter predstojnik oddelka za politologijo in družbene vede na Evropskem univerzitetnem inštitutu v Firencah

David Stark, profesor sociologije na Univerzi Columbia